

**เมืองเชียงใหม่ เมืองสุพรรณโคมคำ :
ความเชื่อมโยงทางพื้นที่และโบราณสถาน***
**Chiang sean City, Suwankhomkham City : The Area and
Ancient Sites Connection**

ภัทริพันธุ์ พันธุ์ และ เพ็ชรสวัสดิ์ กันคำ **

สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
เลขที่ 80 หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 57100

Pattareepan Pautu and Petsawas Khankam

School of Social Science, Rajabhat Chiangrai University

80 Bandu, Muang District Chiangrai Province 57100

Email: pattareepan.p@gmail.com, petsawat.kan@crru.ac.th

Received: November 1, 2022

Revised: May 23, 2023

Accepted: May 31, 2023

บทคัดย่อ

การทำวิจัย ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปกรรมของโบราณสถาน และศึกษาความเชื่อมโยงทางพื้นที่ของเมืองเชียงใหม่และเมืองสุพรรณโคมคำ รวมถึงจัดทำสื่อสารสนเทศออนไลน์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลสองภาษา (ไทย-ลาว) โดยจัดทำภาพจำลองสามมิติโบราณสถานที่อยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ จำนวน 8 แห่ง และเมืองสุพรรณโคมคำ 4 แห่ง โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกแหล่งที่มาจากการทำแบบประเมินและคัดเลือกโดยผู้เชี่ยวชาญ ร่วมกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัย รายงานการขุดค้น และการสัมภาษณ์ รวมถึงการเชื่อมโยงกับเจดีย์ในเขตเมืองเชียงใหม่และเมืองสุพรรณโคมคำ แล้วนำมาเปรียบเทียบข้อมูลทางศิลปกรรม รวมถึงสภาพพื้นที่เพื่อให้ได้ความเชื่อมโยงระหว่างสองพื้นที่

ผลการศึกษาสามารถอธิบายถึงการเปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปกรรมของโบราณสถาน ที่นำไปสู่ความเชื่อมโยงของพื้นที่บริเวณเมืองเชียงใหม่และเมืองสุพรรณโคมคำ ซึ่งจากการวิเคราะห์แผนที่ร่วมกับรูปแบบทางศิลปกรรมของโบราณสถานทั้งสองฝั่งโขงนั้นจะเห็นความสอดคล้องกันมาตั้งแต่ในยุคแรกของการก่อตั้งเมืองเชียงใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างสองเมืองนี้ยังคงมีความใกล้ชิดกันมาก ดังนั้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสองฝั่งโขงนี้จึงทำให้

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง โบราณสถานเสมือนจริง : ความเชื่อมโยงของเมืองโบราณลุ่มน้ำโขง

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์

เกิดการรับส่งอิทธิพลให้แกกันมาเป็นเวลานานแล้ว ทั้งนี้สามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดทำสื่อสารสนเทศในโปรแกรม WIX แบบ 2 ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาลาว โดยในฐานข้อมูลจะประกอบไปด้วย 4 ส่วนคือ 1) ประวัติของโบราณสถานศึกษาทุกแห่ง 2) ภาพถ่ายแบบ 360 องศา 3) แผนที่และ 4) พิกัดดาวเทียม เพื่อเผยแพร่ข้อมูลให้สาธารณชนรับทราบมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: เชียงแสน, สุวรรณโคมคำ, โบราณสถาน, ความเชื่อมโยง

Abstract

This research aims to compare the artistic styles of ancient sites and to study the linkages of the Chiang Saen and Suwankhom Kham areas, including creating online information materials to disseminate bilingual information (Thai-Laos), 3D models of ancient sites located 8 in Chiang Saen and 4 in Suwankhom Kham, with criteria for selecting sources from the assessment and expert selection. Moreover, studying information from academic documents, research, excavation reports, and interviews, including links to pagodas in Chiang Saen and Suwankhom Kham towns, and then comparing the artistic data on the condition of the area to get a connection between the two areas. The study results can explain the comparison of artistic styles of ancient sites. That leads to the area's connection around Chiang Saen and Suwankhom Kham. From the map analysis, the artistic style of the ancient sites on both sides of the Mekong River has been consistent since the early days of the establishment of Chiang Saen. The relationship between these two cities is still very close. Therefore, this interaction between the peoples on both sides of the Mekong River has been influencing each other for a long time. The information above can be used to produce information materials in the WIX program in two languages, namely Thai and Lao. The database consists of 4 parts: 1) the history of all ancient sites studied, 2) 360-degree photographs, 3) maps, and 4) satellite coordinates. To disseminate more information to the public

Keywords: Chiang Sean, Suwankhomkham, Ancient Site, Connection

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โบราณสถานถือเป็นเครื่องบ่งชี้สำคัญทางภูมิปัญญาในสมัยอดีตของมนุษย์ส่งผลให้เราเรียนรู้ถึงการดำเนินชีวิต การปรับตัวของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด จนเกิดการถ่ายทอดวิชาในรูปแบบของภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการปฏิบัติ และความเชื่อ ชุมชนบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงแถบอำเภอเชียงแสนในปัจจุบัน มีการเริ่มตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชนบริเวณสบคำหรือเชียงแสนน้อย ต่อมาจึงย้ายมาทางตอนเหนือเพื่อสร้างเมืองเชียงแสน โดยเริ่มจากกำแพงเมืองคูเมือง และวัดสำคัญในบริเวณแกนกลางของเมือง และชุมชนเริ่มมีการขยายตัว มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นพร้อม ๆ กับที่มีชุมชนเกิดขึ้นใหม่บริเวณสบรวก หลังจากนั้นการกระจายตัวของเมืองเชียงแสนก็เริ่มคงที่ จนกระทั่งถูกพม่าได้เข้ามายึดครอง และเมืองถูกทิ้งร้างไประยะเวลาหนึ่ง ช่วงเวลาดังกล่าวทำให้เห็นพัฒนาการของเมืองเชียงแสนในอดีตในฐานะเป็นเมืองสำคัญสมัยพระเจ้าแสนภู รวมถึงการมีตำนานท้องถิ่นที่แสดงถึงการมีอยู่ของชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงทั้งฝั่งของประเทศไทย และ สปป.ลาว ซึ่งหมายรวมถึงเมืองโบราณสุวรรณโคฒ์

ที่ผ่านมาการศึกษาประวัติศาสตร์เชียงแสนและเมืองสุวรรณโคฒ์ปรากฏเพียงฐานข้อมูลเพียงมิติประวัติศาสตร์ มิติโบราณคดี มิติชุมชน แต่ยังขาดความเชื่อมโยงมิติของปัจจุบัน ดังนั้นความร่วมมือระหว่างไทยและ สปป.ลาว ในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่โดยเฉพาะภาพถ่ายทางอากาศ และระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้ร่วมกับงานโบราณคดีเพื่อให้เกิด “โบราณสถานเสมือนจริง”¹ นั้นจะสามารถนำข้อมูลของเมืองโบราณทั้งสองแห่งมาเปรียบและเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ และให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงคุณค่าของโบราณสถานทั้งสองฝั่งรวมถึงแหล่งโบราณสถานยังเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นสำหรับบุคคลทั่วไป อาจกล่าวได้ว่าเป็นมิติใหม่ของการศึกษาที่จะช่วยให้เกิดการแพร่หลายของงานวิชาการที่กว้างขวางขึ้น มีการเข้าถึงข้อมูลทางวิชาการได้ง่ายขึ้นทั้งของไทยและของ สปป.ลาว

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปกรรมของโบราณสถานของเมืองเชียงแสนและเมืองสุวรรณโคฒ์

1.2.2 เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงทางพื้นที่ของเมืองเชียงแสนและเมืองสุวรรณโคฒ์

1.2.3 เพื่อทำสื่อสารสนเทศออนไลน์สำหรับเผยแพร่ข้อมูลสองภาษา (ไทย-ลาว)

1.3 ทฤษฎี และสมมุติฐานการวิจัย

1.3.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี ประกอบด้วยกิจกรรม 7 กิจกรรม คือ

1) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ 2) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากร

¹ หมายถึง การใช้ภาพถ่ายสามมิติผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อประมวลผลให้เป็นภาพถ่ายที่สามารถมองเห็นรอบด้าน แตกต่างจากภาพถ่ายทั่วไปที่สามารถเห็นเพียงด้านเดียวหรือมุมใดมุมหนึ่งเท่านั้น

ทางโบราณคดี 3) การสงวนและการอนุรักษ์ 4) การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับ
ทรัพยากรวัฒนธรรม 5) การเผยแพร่องค์ความรู้ 6) การบังคับใช้กฎหมาย ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติ
และ 7) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่²

1.3.2 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

คำว่า “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ทั่วไปแล้วคือเรื่องราวในอดีตของพื้นที่ที่อยู่นอกเมืองหลวงหรือราชธานีเรื่องราวที่เสนอมุ่งเน้นบุคคลและสถานที่สำคัญ นักประวัติศาสตร์
อื่น ๆ ได้ให้ความเห็นที่แตกต่างกันไป เช่น รศ.ฉลอง สุนทรวาณิชย์ เสนอว่า เป็นเรื่องของชุมชน
หรือสังคมที่อยู่แวดวงศูนย์อำนาจทางการเมืองของรัฐ รศ.ดร.ธิดา สาระยาให้ความเห็นว่า
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นกระบวนการการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมที่เน้นคนเป็น
ประวัติศาสตร์จากภายใน

อาจสรุปได้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นเรื่องราวในอดีตของความสัมพันธ์
ของผู้คนกับธรรมชาติ ผู้คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติและกับผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน อาจเป็นชนกลุ่ม
เดียวกันหรือหลายกลุ่ม โดยที่ผู้คนดังกล่าวมีสำนึกร่วมกัน ผู้คนเหล่านี้ได้เผชิญกับความ
เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งสาเหตุอันเนื่องมาจากปัจจัยภายในและภายนอก ได้เกิดการปรับตัวและ
ประสบการณ์ดังกล่าวบางประการได้กลายเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนรุ่นต่อมา³

1.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับเมืองโบราณ

ลักษณะของเมืองประวัติศาสตร์นั้นมีช่วงอยู่ช่วงใดช่วงหนึ่ง หรือหลายช่วงเวลา
ในอดีต หรือตั้งแต่ช่วงเวลาในอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เมืองเหล่านั้นมีหลายลักษณะ แตกต่าง
กันตามขนาด เนื้อหาทางวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และการใช้ประโยชน์ของเมืองนั้น การแบ่ง
ตามช่วงอายุของเมือง สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ (1) เมืองร้าง (2) เมืองโบราณที่ถูก
ทิ้งร้างและนำกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบัน (3) เมืองที่มีการพัฒนามาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และ
(4) เมืองที่ถูกทิ้งร้างไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และถูกนำกลับมาใช้ใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ถึง
ปัจจุบัน⁴

Feilden⁵ กล่าวถึงความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ว่าศูนย์กลางเมืองเก่าที่
ได้รับการรักษาไว้อย่างดี เป็นข้อได้เปรียบสำหรับประชาชน คือทำให้ประชาชนมีความคุ้นเคย
และมีกิจกรรมที่หลากหลายเมื่อเทียบกับเมืองที่พึ่งได้รับการวางแผน เมืองเก่ามีความ

² สายันต์ ไพเราะญจิตร, การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน : แนวคิด วิธีการ
และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน, (กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2547), 49-55.

³ ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: อินทนิล, 2554), 26-28.

⁴ ธาดา สุทธิธรรม, ทฤษฎีและแนวปฏิบัติของการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท
หิรัญพัฒน์ จำกัด, 2533), 142-150.

⁵ วิวัฒน์ สันทนา, “การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลอง กรมศึกษา : คลองอ้อม
นนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต การวางแผนภาคและเมือง สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าคุณทหารลาดกระบัง, 2546), 10. อ้างถึงใน Feilden and Jokilehto, *Management Guidelines for
World Cultural Heritage Sites*, (Rome: ICCROM, 1998), 78.

สะดวกสบายสำหรับการอยู่อาศัย, มีบริการสาธารณะในขนาดที่เหมาะสม รวมทั้งการจับจ่าย และการเดินทาง การเมืองมักมีศูนย์กลางอยู่รอบอาคารสำคัญ เช่น โบสถ์วิหาร, สุเหร่า หรือ ลานเมือง และมีองค์ประกอบของตลาด, ทางเดินเท้า, ตรอกซอย คลองและสะพาน

1.3.4 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม หมายถึง อาคารหรือกลุ่มอาคารรวมทั้งส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน นำมาประกอบขึ้นเป็นงานสถาปัตยกรรมประเภทหนึ่งแล้วสามารถสื่อให้งานสถาปัตยกรรมชิ้นนั้น ๆ สะท้อนออกมาถึงคุณลักษณะ ในแง่ของประโยชน์ใช้สอย หรือความงาม หรือคติความหมาย หรือทุกอย่างรวมกัน องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ องค์ประกอบแผนผัง และองค์ประกอบอาคาร⁶

1.3.5 นวัตกรรมและเทคโนโลยี

1) นวัตกรรม สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (innovation) คือ “สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม” และหมายรวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสามารถในการใช้ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทางเทคโนโลยีหรือการจัดการมาพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการผลิตหรือบริการใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ตลอดจนการปรับปรุงเทคโนโลยีการแพร่กระจายเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์และการฝึกอบรมที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะในรูปแบบของการเกิดธุรกิจการลงทุน ผู้ประกอบการ หรือตลาดใหม่หรือรายได้แหล่งใหม่

2) เทคโนโลยี ธรรมนูญ โรจนะบุรานนท์⁷ กล่าวว่า เทคโนโลยี คือ ความรู้วิชาการรวมกับความรู้วิธีการและความชำนาญที่สามารถนำไปปฏิบัติการกิจให้มีประสิทธิภาพสูง โดยปกติเทคโนโลยีนั้นมีความรู้วิทยาศาสตร์รวมอยู่ด้วย นั่นคือวิทยาศาสตร์เป็นความรู้ เทคโนโลยีเป็นการนำความรู้ไปใช้ในทางปฏิบัติจึงมักนิยามใช้สองคำด้วยคำ คือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเน้นให้เข้าใจว่าทั้งสองอย่างนี้ต้องควบคู่กันไปจึงจะมีประสิทธิภาพ

ชำนาญ เขวกีรติพงศ์ (2534) ได้ให้ความหมายสั้น ๆ ว่า เทคโนโลยี หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยการประกอบวัตถุเป็นอุตสาหกรรม หรือวิชาช่างอุตสาหกรรม หรือการนำเอาวิทยาศาสตร์มาใช้ในการปฏิบัติ⁸

⁶ สมคิด จิระทัศนกุล, “พระอุโบสถและพระวิหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), 258.

⁷ ธรรมนูญ โรจนะบุรานนท์, นโยบายและผลกระทบทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อการพัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2531), 170.

⁸ ชำนาญ เขวกีรติพงศ์, แนวคิดเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทย เอกสารประกอบการสอนวิชา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2534).

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาประวัติการสร้าง และรูปแบบทางศิลปะของเจดีย์ที่เป็นเจดีย์ในกลุ่มศิลปะล้านนา และศิลปะสุโขทัย ในเมืองสุพรรณโคมคำที่แสดงถึงอิทธิพลทางศิลปกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างเมือง (เมืองเชียงแสน-เมืองสุพรรณโคมคำ) ที่สะท้อนออกมาให้เห็นในรูปแบบของเจดีย์ ในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-22

1.4.2 ขอบเขตด้านสถานที่ศึกษา

เจดีย์ที่เมืองเชียงแสนจำนวน 8 แห่ง คือ วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดส่วสดี วัดป่าสัก วัดพระธาตุสองพี่น้อง (องค์ใต้) วัดแสนเมืองมา วัดพระยืน วิหารวัดเจดีย์หลวง และวิหารวัดร้อยซ้อ เจดีย์จากเมืองสุพรรณโคมคำ 4 แห่ง คือ วัดพระธาตุใจเมือง วัดดอนสะหว้นพัตตะนาราม (เจดีย์ทรงปราสาท) วัดดอนสะหว้นพัตตะนาราม (เจดีย์ทรงระฆัง) และวัดสุพรรณโคมคำ (วัดพระเจ้าหลวง)

1.4.3 ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-22

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1.5.1 วิธีการเลือกพื้นที่ศึกษา

การเลือกพื้นที่มุ่งประเด็นไปที่แหล่งโบราณที่คงสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ และยังเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านยังสามารถเข้าถึงได้ รวมถึงมีรายละเอียดและองค์ประกอบของงานศิลปกรรมที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างสองเมืองได้

1.5.2 การศึกษาก่อนลงภาคสนาม

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลเบื้องต้นจากการสอบถามความต้องการจากท้องถิ่นในการต้องการข้อมูลที่น่าสนใจของแหล่งโบราณสถานเพื่อดึงดูดให้ผู้คนได้เข้ามาศึกษาหรือเยี่ยมชม นอกจากนั้นยังศึกษาเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยเพื่อกำหนดประเด็นให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาของท้องถิ่น

1.5.3 วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพทางด้านโบราณคดี และระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ คือ การสัมภาษณ์นักวิชาการหรือผู้ที่อยู่ในพื้นที่ รวมทั้งการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แผนที่ และภาพถ่ายทางอากาศ การเก็บข้อมูลภาพถ่ายแบบ 360 องศาเพื่อจำลองเป็นแหล่งโบราณสถานเสมือนจริง แล้วนำรูปแบบของโบราณสถานมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และความเชื่อมโยงทางอิทธิพล พื้นที่ และผู้คน โดยใช้หลังจากนั้นจึงเรียบเรียงข้อมูล และทำการเผยแพร่ผลงานวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ข้อมูลเชิงพื้นที่ของโบราณสถานทั้งในเมืองเชียงแสนและสุพรรณโคมคำ

1.6.2 การอนุรักษ์พัฒนาโบราณสถานในเขตเมืองเชียงแสนและสุพรรณโคมคำ

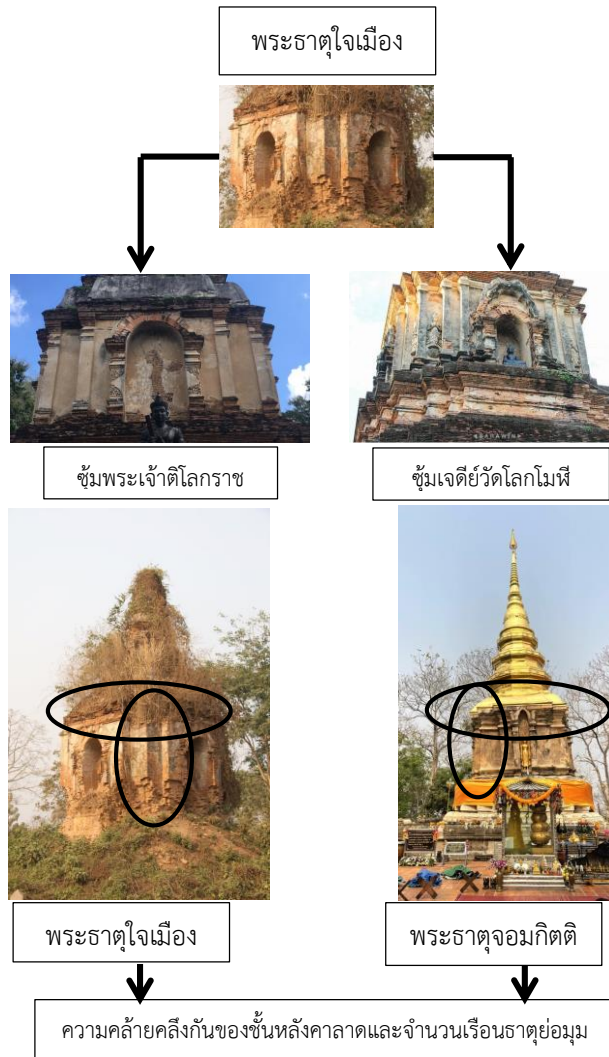
2. ผลการวิจัย

รายงานการวิจัยเรื่องเมืองเชียงแสนและเมืองสุวรรณโคมคำภายใต้ความเชื่อมโยงทางพื้นที่และโบราณสถาน นั้นเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยเรื่องโบราณสถานเสมือนจริง : ความเชื่อมโยงของเมืองโบราณลุ่มน้ำโขง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการลงพื้นที่ศึกษา รวมถึงการใช้แผนภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ ทั้งนี้ได้ศึกษาจากโบราณสถานที่อยู่ในเขตเมืองเชียงแสน จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ (1) วัดพระธาตุจอมกิตติ (2) วัดส่วสดี (3) วัดป่าสัก (4) วัดพระธาตุสองพี่น้อง (องค์ใต้) (5) วัดแสนเมืองมา (6) วัดพระยืน (7) วัดเจดีย์หลวง (วิหาร) และ (8) วัดร้อยข้อ (วิหาร) อีกทั้งจากเมืองสุวรรณโคมคำ 4 แห่ง ได้แก่ (1) วัดพระธาตุใจเมือง (2) วัดโพคำพัฒนาราม (เจดีย์ทรงปราสาท) (3) วัดโพคำพัฒนาราม (เจดีย์ทรงระฆัง) และ (4) วัดสุวรรณโคมคำ (วัดพระเจ้าใหญ่)

2.1 เปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปกรรมของโบราณสถานของเมืองเชียงแสนและเมืองสุวรรณโคมคำ

จากการวิเคราะห์รูปแบบของเจดีย์แต่ละแห่งแล้วสามารถวิเคราะห์ความเชื่อมโยงทางด้านรูปแบบศิลปกรรมแต่ละแห่งได้ ดังนี้

วัดพระธาตุใจเมือง มีความเชื่อมโยงทางรูปแบบดังที่กล่าวข้างต้นจะสังเกตได้ว่ามีความคล้ายคลึงกับเจดีย์ทางเชียงใหม่ มากกว่าทางเชียงแสน อย่างไรก็ตามก็ตีความคล้ายคลึงกับเจดีย์ทางเมืองเชียงแสนก็สามารถเชื่อมโยงได้เช่นกัน เช่น เจดีย์ที่วัดพระธาตุจอมกิตติ ที่มีระเบียบคล้ายกัน คือ มีการย่อมุมไม้ 12 ที่องค์เรือนธาตุ และต่อขึ้นไปด้วยหลังคาลาด ซึ่งก็คล้ายคลึงกับพระธาตุสองพี่น้อง (องค์น้อง) เช่นเดียวกัน (ภาพที่ 1) จากรูปแบบดังกล่าวสันนิษฐานว่าเจดีย์วัดพระธาตุใจเมืองน่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 21

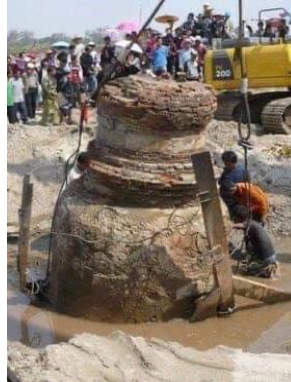
ภาพที่ 1 เปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันของเจดีย์ซุ้มพระเจ้า,ซุ้มเจดีย์วัด,
พระธาตุใจเมืองและพระธาตุจอมกิตติ

ที่มา: Noy Saylakham, “ສວນນະໂຍມຄຳ ເມືອງຕົ້ນເຜິ້ງ,” นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2555,
<https://www.flickr.com/photos/98779489@N04/47462229111/in/photostream/>, สืบค้นเมื่อ
วันที่ 20 มิถุนายน 2565.

เจดีย์ทรงปราสาทที่วัดโพคำพัตะนาราม (บ้านดอนสะหวัน) เจดีย์องค์นี้เป็นเจดีย์ที่พบในแม่น้ำโขง จากหลักฐานที่หลงเหลือในปัจจุบัน (ภาพที่ 2) ความสูงน่าจะลดลงเนื่องจากส่วนยอดได้สึกกร่อนลง ดังนั้นการศึกษารูปแบบจึงต้องใช้ข้อมูลภาพถ่ายเก่ามาประกอบการศึกษา

เจดีย์ทรงระฆังวัดโพคำพัต
ะนาราม

เจดีย์ทรงระฆังวัดโพคำพัตะนาราม
ชาวบ้านกำลังยกขึ้นจากแม่น้ำโขง

ภาพที่ 2 เจดีย์ทรงระฆังวัดโพคำพัตะนาราม (วัดดอนสะหวัน)

รูปแบบของเจดีย์ทรงปราสาทที่วัดโพคำพัตะนารามนี้ น่าจะเป็นส่วนองค์ระฆังของเจดีย์ทรงปราสาท สังเกตได้จากรูปทรงขององค์ระฆังที่ค่อนข้างใหญ่ และทรงตรง ไม่คอดช่วงปากระฆัง เมื่อเปรียบเทียบกับองค์ระฆังของเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา เหนือขึ้นไปเป็นส่วนของบัวกลุ่มซ้อนกันสองชั้น ซึ่งส่วนยอดของเจดีย์ที่ไม่มีบัลลังก์นั้นถือว่าเป็นส่วนที่เริ่มต้นจากทางพุกาม แล้วแพร่อิทธิพลมายังล้านนา ซึ่งตัวอย่างของเจดีย์ที่มีระฆังแบบนี้คือเจดีย์ประธานของวัดป่าสัก เมืองเชียงใหม่ (ภาพที่ 3) และเจดีย์วัดพระธาตุจอมกิตติ ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 21-22

ความคล้ายคลึงกันของบัวกลุ่มเถาเหนือองค์ระฆัง

ภาพที่ 3 ส่วนยอดเหนือองค์ระฆังของเจดีย์

เจดีย์ทรงระฆังวัดโพคำพัฒนาราม บ้านดอนสะหวัน สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา กล่าวคือเจดีย์ที่มีการวิวัฒนาการมาจากเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย แต่มีการยืดส่วนฐานให้มีความสูงมากขึ้น ส่งผลให้องค์ระฆังมีขนาดเล็กลง แต่ทั้งนี้เจดีย์องค์นี้เหลือเพียงส่วนฐาน อยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ย่อมุมไม้ 12 ประกอบด้วยนชุดฐานบัวคว่ำ บัวหงาย คาดด้วยลูกแก้วอกไก่ ซึ่งการคาดท้องไม้ด้วยลูกแก้วอกไก่นี้เป็นที่นิยมมากในล้านนา ถัดขึ้นไปเป็นชุดบัวคว่ำบัวหงายในผังแปดเหลี่ยม สันนิษฐานว่าเหนือขึ้นไปน่าจะเป็นส่วนขององค์ระฆัง ซึ่งถ้าข้อสันนิษฐานเป็นเช่นนั้น ขนาดของเจดีย์องค์นี้ถ้าสมบูรณ์ก็น่าจะสูงประมาณ 7 เมตร ซึ่งถือว่าเป็นเจดีย์ขนาดเล็ก

รูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาเช่นนี้พบได้หลายแห่งในเขตเมืองเชียงใหม่ เช่น วัดแสนเมืองมา วัดพระยืน และวัดร้อยข้อ เป็นต้น แต่ความแตกต่างคือเจดีย์ในเมืองเชียงใหม่มีจำนวนย่อมุมที่ส่วนฐานมากกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเจดีย์มีขนาดใหญ่กว่าก็เป็นได้ ส่วนระเบียบขององค์ประกอบอื่น ๆ ก็เป็นไปตามเจดีย์ทรงระฆังทั่วไป เหนือขึ้นไปเป็นชุดฐานบัวแปดเหลี่ยมนั้นก็ระเบียบที่พบทั่วไปเช่นเดียวกัน (ภาพที่ 4)

วัดสุวรรณโคตมคำ เจดีย์องค์นี้มีร่องรอยของการถูกเจาะทำลายแต่ยังคงหลงเหลือหลักฐานที่เป็นปูนปั้นประดับเจดีย์ที่อยู่บริเวณซุ้มด้านทิศเหนือและทิศใต้ ส่วนประกอบของซุ้มมีความคล้ายคลึงกับเจดีย์ทรงปราสาทหายอดที่วัดพระธาตุสองพี่น้อง แต่ลวดลายของปลายกรอบซุ้มแตกต่างกัน คือ ของวัดสุวรรณโคตมคำเป็นลายกนกเปลวหันเข้าด้านใน ขณะที่เจดีย์วัดพระธาตุสองพี่น้องเป็นนาคสามเศียร จึงอาจสันนิษฐานว่าอาจมีอายุใกล้เคียงกับเจดีย์วัดพระธาตุสองพี่น้อง คือ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 20 ซึ่งถ้าหากมีการสร้างพระพุทธรูปประธานขึ้นมาในคราวหลังก็น่าจะเป็นช่วงหลังจากนั้น ซึ่งก็อาจจะอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21

จากการวิเคราะห์และเชื่อมโยงรูปแบบของเจดีย์ดังที่กล่าวข้างต้นนั้นมีความใกล้เคียงทางด้านรูปแบบกับเจดีย์ในเมืองเชียงใหม่มากแต่เป็นลักษณะของการรับอิทธิพลเพียงองค์ประกอบบางส่วน แล้วมีการนำมาปรับเปลี่ยนรูปแบบบางประการให้เป็นแบบท้องถิ่น รวมถึงมีการรับอิทธิพลรูปแบบเจดีย์จากเมืองเชียงใหม่ด้วยเช่นกัน แต่ก็รับมาเพียงส่วนซุ้ม แต่ระเบียบของฐาน หรือส่วนหลังคาลาดยังคงเป็นรูปแบบจากทางเชียงใหม่ และการกำหนดอายุ สันนิษฐานว่าน่าจะอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นไป

ภาพที่ 4 เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา
วัดสุวรรณโคตมคำ (วัดพระเจ้าใหญ่)

2.2 ความเชื่อมโยงทางพื้นที่ของเมืองเชียงแสนและเมืองสุวรรณโคฒ์

บริเวณทุ่งนาฝั่ง สปป.ลาว ระหว่างเส้นทางจากวัดดอนสะหวันไปยังพระธาตุใจเมือง ซึ่งตรงข้ามกับวัดพระธาตุสองพี่น้อง อำเภอเชียงแสน ได้ปรากฏร่องรอยคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีคันดินและคูน้ำเป็นแนวยาว (ภาพที่ 5) บางส่วนน่าจะพังทลายลงสู่แม่น้ำโขง ซึ่งเป็นหลักฐานทางกายภาพที่ชัดเจนว่าพื้นที่แห่งนี้เคยเป็นที่ตั้งของชุมชนหรือเมืองมาก่อน โดยอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพไปเนื่องการไหลหรือการกัดเซาะของแม่น้ำโขง ในปัจจุบันพื้นที่เหล่านี้ยังไม่ได้รับการขุดค้นทางโบราณคดี

ภาพที่ 5 ร่องรอยของแนวคันดินและคูน้ำโบราณ (เส้นประสีเหลือง)

ภาพที่ 6 บริเวณร่องรอยของแนวคันดินและคูน้ำโบราณ

ตลอดแนวแม่น้ำโขงในฝั่งเมืองต้นฝั้ง สปป.ลาว เมื่อแม่น้ำโขงแห้งขอดอย่างหนัก ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา สิ่งที่ปรากฏขึ้นในแม่น้ำโขงคือโบราณวัตถุต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เช่น ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2553 มีการพบเจดีย์โบราณโผล่ขึ้นบริเวณเกาะเล็ก ๆ ในฝั่ง สปป.ลาว ซึ่งน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของวัดโบราณที่ถูกแม่น้ำโขงกัดเซาะจนจมหายไปในอดีต ในปัจจุบันถูกนำมาประดิษฐานไว้ที่วัดดอนสะหวัน สปป.ลาว โดยมีการก่อฐานรากรองรับเพื่อให้ประชาชนโดยทั่วไปได้มากราบสักการะ จากนั้นในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2556 มีการพบพระพุทธรูปโบราณขนาดใหญ่ในแม่น้ำโขง ในปัจจุบันถูกนำมาประดิษฐานไว้ที่วัดร่มเย็น สปป.ลาว นอกจากนี้

ภายในวิหารของวัดทั้ง 2 แห่ง ยังเป็นที่เก็บพระพุทธรูปและโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่พบในแม่น้ำโขงอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจเป็นหลักฐานส่วนหนึ่งที่ยืนยันว่าบริเวณพื้นที่แห่งนี้เคยเป็นพื้นที่ที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อน

เมื่อพิจารณาถึงโบราณวัตถุและโบราณสถานที่พบอาจจะไม่สามารถเชื่อมโยงย้อนไปถึงเมืองสุวรรณโคฒ์ตามตำนานที่ได้ถูกกล่าวถึง หากมีการขุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่แห่งนี้ อาจจะเจอร่องรอยหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพื่อการตีความได้มากกว่านี้ สถานการณ์ปัจจุบันการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ รวมถึงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของเมืองต้นผึ้ง สปป.ลาว ยังประสบปัญหาขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนทำให้การดำเนินการอนุรักษ์ยังขาดประสิทธิภาพ รวมถึงยังขาดการดูแลเอาใจใส่และสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับพื้นที่และในระดับประเทศ นอกจากนี้ยังขาดงบประมาณและผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและเพียงพอ ต่อการบริหารจัดการและการอนุรักษ์โบราณสถานในด้านต่าง ๆ

พ.ศ.2561

พ.ศ.2565

ภาพที่ 7 พื้นที่โบราณสถานก่อนถึงวัดพระเจ้าใหญ่ เปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ.2561 และปี พ.ศ.2565

พ.ศ.2561

พ.ศ.2565

ภาพที่ 8 โบราณสถานก่อนถึงวัดพระเจ้าใหญ่ เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ.2561 และ พ.ศ.2565

พ.ศ.2561

พ.ศ.2565

ภาพที่ 9 พื้นที่โบราณสถานบริเวณวัดพระเจ้าใหญ่ เปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ.2561
และปี พ.ศ.2565

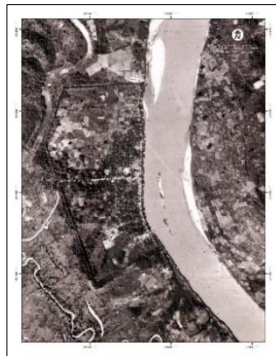

พ.ศ.2561

พ.ศ.2565

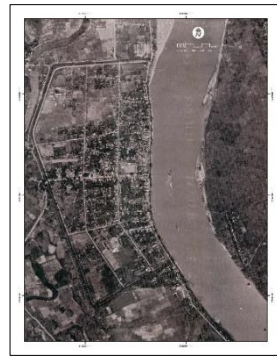
ภาพที่ 10 พระธาตุใจเมือง เปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ.2561 และปี พ.ศ.2565

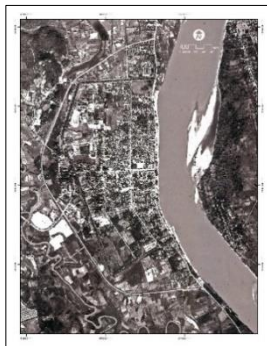
ปี พ.ศ.2500

ปี พ.ศ.2511

ปี พ.ศ.2520

พ.ศ.2539

พ.ศ.2545

พ.ศ.2551

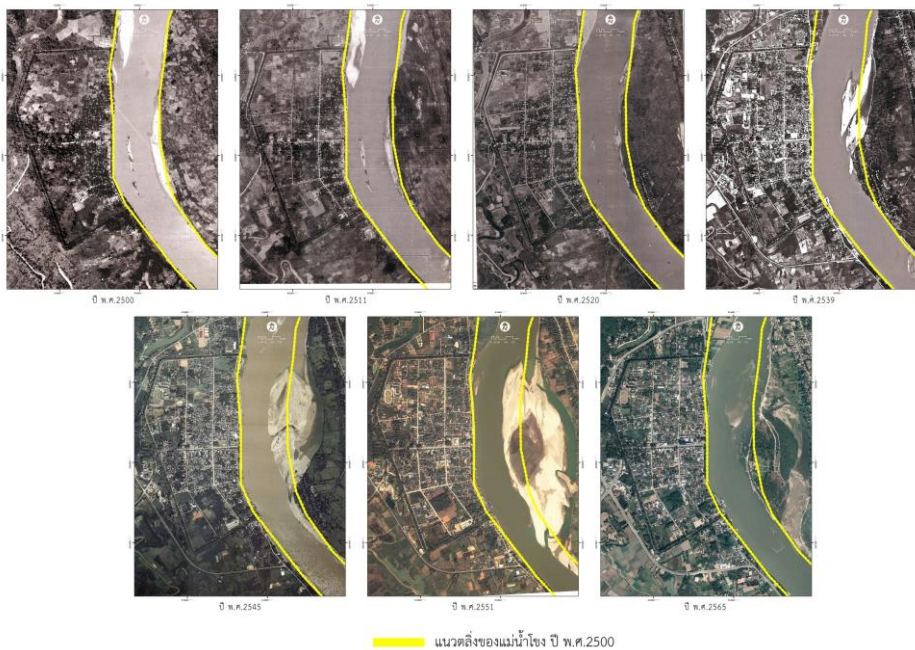
พ.ศ.2565

ภาพที่ 11 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณพื้นที่เมืองเชียงใหม่

ที่มา: สำนักศิลปากรที่ 7 เชียงใหม่

จากภาพถ่ายทางอากาศและภาพดาวเทียมเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ.2500-2565 แสดงให้เห็นพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ของเมืองเชียงใหม่และเมืองต้นฝั้ง ในช่วง 60 กว่าปีที่ผ่านมา (ภาพที่ 12) ผลกระทบจากการพัฒนาเมืองและการเพิ่มขึ้นของ

จำนวนประชากร ทำให้เกิดสิ่งปลูกสร้าง ทั้งอาคารที่พักอาศัย และอาคารสาธารณะ เช่น เกสต์เฮาส์ และอาคารพาณิชย์ต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นเส้นทางคมนาคม แนวท่อประปา แนวสายส่งไฟฟ้า แนวสายส่งสัญญาณโทรศัพท์/อินเทอร์เน็ตเหล่านี้ รุกล้ำเข้าไปพื้นที่โบราณสถานที่สำคัญของเมือง และบริเวณใกล้เคียงพื้นที่โบราณสถานมีการก่อสร้างอาคารที่บดบังทัศนียภาพ โดยขาดการคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสัณฐานของเมือง อันเป็นผลให้เมืองขาดเอกลักษณ์และลดคุณค่าของเมืองประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวของภาครัฐและหน่วยงานในท้องถิ่น

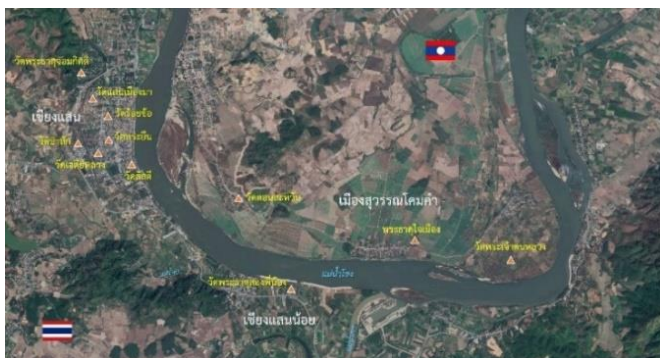

ภาพที่ 12 การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่บริเวณโดยรอบแม่น้ำโขง พ.ศ.2500 - พ.ศ.2565

ที่มา: สำนักศิลปากรที่ 7 เชียงใหม่

แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีลักษณะตลิ่งที่สูงชันมากทั้งสองฝั่ง ไหลเลี้ยวเลาะไปตามไหล่เขา กระแสน้ำจะไหลจากทางเหนือลงสู่ทางใต้ตลอดทั้งปี ระดับน้ำในฤดูฝนกับฤดูแล้งจะมีความแตกต่างกันอย่างมาก ความเร็วของกระแสน้ำขึ้นอยู่กับแต่ละฤดูกาล ดินในแม่น้ำโขงเป็นดินทราย มีเกาะแก่งน้อยใหญ่และสันดอนทรายแห่งเรียงรายตลอดแม่น้ำ ซึ่งลักษณะเหล่านี้ส่งผลวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนสองฝั่งแม่น้ำโขง ความสัมพันธ์ของพี่น้องร่วมสายน้ำโขงทั้งไทย-ลาว ซึ่งมักมีสิ่งเชื่อมโยงกันเสมอ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ศาสนา ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ หรือแม้กระทั่งการทำมาหากิน และยังเห็นถึงความสัมพันธ์ของชาวบ้านที่ผูกพัน และเป็นเจ้าของร่วมกันในบริเวณแม่น้ำโขง

การสร้างบ้านแปงเมืองของชุมชนสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงส่วนใหญ่มีการอพยพ การโยกย้ายของกลุ่มคนจากหลากหลายชาติพันธุ์มาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ ผ่านยุคประวัติศาสตร์ การสร้างสมอารยธรรมต่าง ๆ บนแผ่นดินสองฝั่งโขง ซึ่งข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนสองฝั่งโขงที่มีต่อกันมายาวนานนับพันปี (ภาพที่ 13) ในเวลาต่อมาเมื่อโลกเข้าสู่ยุคการค้าอาณานิคม ซึ่งผลักดันให้เกิดรัฐชาติสมัยใหม่ เส้นเขตแดนที่กำหนดพื้นที่ได้อำนาจอธิปไตยให้ชัดเจนบนแผนที่โลก แม่น้ำโขงจึงกลายเป็นแนวพรมแดนระหว่างรัฐไทยกับลาว เส้นเขตแดนระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นเมื่อราว ๆ ร้อยปีที่ผ่านมาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนสองฝั่งโขงจึงกลายเป็นความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน ความเป็นรัฐชาติก็คลี่คลายลง เข้าบดบังความเป็นเครือญาติระหว่างคนสองฝั่งโขงให้ค่อย ๆ เจือจางลงไปตามกาลเวลา

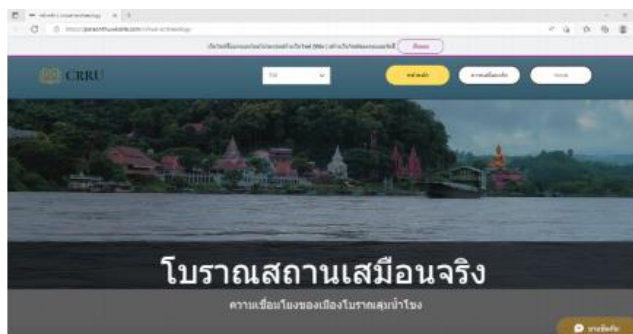
ภาพที่ 13 แหล่งโบราณสถานที่น่าจะมีความเชื่อมโยงกัน
บริเวณสองฝั่งริมน้ำโขง

2.3 การทำสื่อสารสนเทศออนไลน์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลสองภาษา (ไทย-ลาว)

2.3.1 การจัดทำเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะชน

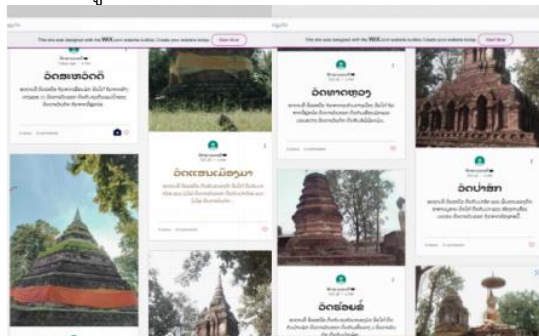
การจัดทำเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลโบราณสถานเชียงแสน-สุวรรณโคณฑ์ ซึ่งจะเป็นบล็อกการเผยแพร่ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ <https://paraonthu.wixsite.com/virtual-archaeology> (ภาพที่ 14) สามารถเข้าดูได้ตามอัธยาศัย อีกทั้งทางผู้จัดทำเว็บไซต์ได้จัดทำข้อมูลเป็นระบบ 2 ภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาลาว มีขั้นตอนการจัดทำดังนี้

- 1) จัดเตรียมและตรวจสอบข้อมูลของแหล่งโบราณสถานเมืองเชียงแสน – สุวรรณโคณฑ์ทั้งหมด 11 แห่ง ได้แก่ พระธาตุจอมกิตติ วัวส่วสดี วัดป่าสัก พระธาตุสองพี่น้อง (องค์น้อย) วัดแสนเมืองมา วัดพระยืน วัดเจติยหลวง วัดร้อยซ้อ พระธาตุใจเมือง วัดสุวรรณโคณฑ์ แล้วเจติยคู่วัดดอนสะหวัน

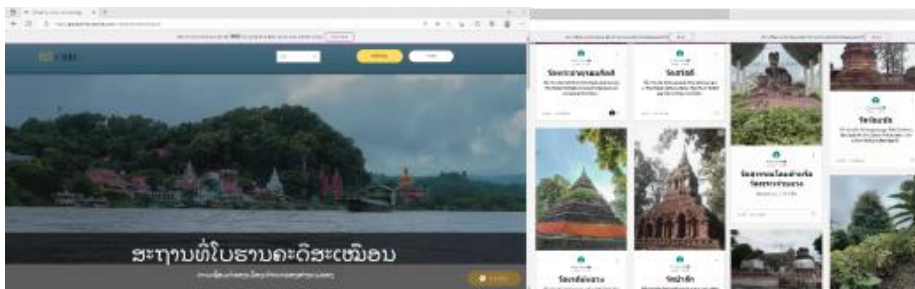
ภาพที่ 14 หน้าหลักเว็บไซต์การเผยแพร่ข้อมูล
โบราณสถานเสมือนจริง: ความเชื่อมโยงของเมืองโบราณลุ่มน้ำโขง

- 2) นำข้อมูลที่ได้มา จัดทำบล็อกเพื่อเผยแพร่ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ Wix.com
 - 2.1) นำข้อมูลโบราณสถานมาจัดระบบเนื้อหาของแต่ละแหล่งโบราณสถานให้เป็นหมวดหมู่ ให้เรียบร้อย
 - 2.2) นำข้อมูลที่เรียบเรียงเสร็จเรียบร้อยแล้ว มาจัดทำบล็อกข้อมูลใน
เว็บไซต์ Wix.com
 - 2.3) นำข้อมูลของแต่ละแหล่งโบราณสถานจัดทำบล็อกข้อมูลให้ครบทุกแห่ง
- 3) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในระบบภาษาไทย
- 4) แปลข้อมูลบนเว็บไซต์จากภาษาไทยเป็นภาษาลาวโดยผู้เชี่ยวชาญ

ภาพที่ 15 การเผยแพร่ข้อมูลในระบบภาษาลาว

- 5) เผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะชนเพื่อให้บุคคลทั่วไปรู้จักเว็บไซต์
<https://paraonthu.wixsite.com/virtual-archaeology> มากยิ่งขึ้น
 - 5.1) จัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้
 - 5.2) จัดกิจกรรมคืนข้อมูลให้กับกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษา ณ โรงเรียน
เชียงแสนวิทยาคม

ภาพที่ 16 หน้าหลักที่ปรากฏอยู่บนหน้าเว็บไซต์

ภาพที่ 18 QR Code เชื่อมไปยังเว็บไซต์

<https://paraonthu.wixsite.com/virtual-archaeology>

ทั้งนี้จากการจัดทำฐานข้อมูลที่ได้นำเสนอข้างต้นสามารถนำไปใช้และเผยแพร่ได้สะดวก โดยผ่าน QR Code และมีการแปลแบบ 2 ภาษา ซึ่งสามารถทำให้การเผยแพร่ข้อมูลมีความกว้างขวางมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องมีการแชร์ฐานข้อมูลเหล่านี้ให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการที่เป็นวงกว้าง

จากการวิเคราะห์แผนที่ที่กล่าวมาข้างต้นร่วมกับรูปแบบทางศิลปกรรมของโบราณสถานทั้งสองฝั่งโขงนั้นจะเห็นความสอดคล้องกันมาตั้งแต่ในยุคแรกของการก่อตั้งเมืองเชียงแสน เรื่อยมาเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 200 ปี ดังจะเห็นได้จากลวดลายปูนปั้นของเจดีย์ทรงปราสาทที่วัดพระเจ้าตนหลวงที่มีเทคนิคคล้ายคลึงกับที่เจดีย์ทรงปราสาทวัดพระธาตุสองพี่น้อง

หรือพระธาตุใจเมืองที่มีระเบียบเป็นไปตามเจดีย์ทรงปราสาทยอดเดียว แต่ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากเทคนิคการก่อสร้างบางประการจะเห็นได้ว่ามีความเชื่อมโยงกับเจดีย์ทางทางเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเจดีย์เหล่านี้ก็ได้รับอิทธิพลมาจากทางพุกามอีกต่อหนึ่ง ส่วนเจดีย์ที่ประดิษฐานอยู่ในวัดดอนสะหวันมีสององค์ โดยองค์หนึ่งคาดว่าเป็นส่วนยอดของเจดีย์ทรงปราสาทยอด เนื่องจากไม่มีร่องรอยของบัลลังก์เหนือองค์ระฆัง ซึ่งคล้ายคลึงกับเจดีย์วัดป่าสัก องค์ที่สองน่าจะเป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาที่มีฐานสูงค้ำด้วยลูกแก้วอกไก่บริเวณท้องไม้ ซึ่งพบได้หลายองค์ในเขตเมืองเชียงใหม่

นอกจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสองเมืองนี้ยังมีความใกล้ชิดกันมาก ดังจะเห็นจากในอดีตที่ชาวบ้านริมฝั่งโขงมีการใช้เรือในการข้ามฟากไป ดังนั้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสองฝั่งโขงนี้จึงทำให้เกิดการรับส่งอิทธิพลให้แก่กันมาเป็นเวลานานแล้ว

เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปกรรมของโบราณสถาน จะเห็นได้ว่าวัดสุวรรณโคมคำ เมื่อสังเกตจากลวดลายปูนปั้นที่ปรากฏมีลายลูกประคำ ลายประจายาม ลายใบไม้คล้ายรูปทรงต้นโพธิ์ และลายกนกเปลว ส่วนประกอบของซุ้มมีความคล้ายคลึงกับเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดที่วัดพระธาตุสองพี่น้อง แต่ลวดลายของปลายกรอบซุ้มแตกต่างกัน นอกจากนั้นเทคนิคการปั้นยังมีความคล้ายคลึงกันคือมีความหนาแน่นขึ้นมาจากพื้นผิว ขณะที่ลายปูนปั้นในช่วงหลังของล้านนาจะเหมือนกับการฉลุกระดาษ จึงอาจสันนิษฐานว่าอาจมีอายุใกล้เคียงกับเจดีย์วัดพระธาตุสองพี่น้อง คือประมาณพุทธศตวรรษที่ 20 ซึ่งถ้าหากมีการสร้างพระพุทธรูปประธานขึ้นมาในคราวหลังก็น่าจะเป็นช่วงหลังจากนั้น ซึ่งก็อาจจะอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 ส่วนเจดีย์ทรงปราสาทที่วัดโพคำพัฒนาราม เจดีย์องค์นี้เป็นเจดีย์ที่พบในแม่น้ำโขง ขนาดขององค์ระฆังของเจดีย์องค์นี้มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2.5 เมตร และสูงประมาณ 3 เมตร รูปแบบของเจดีย์ทรงปราสาทที่วัดดอนสะหวันพัฒนารามนี้ น่าจะเป็นส่วนองค์ระฆังของเจดีย์ทรงปราสาท สังเกตได้จากรูปทรงขององค์ระฆังที่ค่อนข้างใหญ่ และทรงตรง ไม่คอดช่วงปากระฆัง เมื่อเปรียบเทียบกับองค์ระฆังของเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา เหนือขึ้นไปเป็นส่วนของบัวกลุ่มซ้อนกันสองชั้น ซึ่งส่วนยอดของเจดีย์ที่ไม่มีบัลลังก์นั้นถือว่าเริ่มต้นจากทางพุกาม แล้วแพร่อิทธิพลมายังล้านนา ซึ่งตัวอย่างของเจดีย์ที่มีระเบียบเช่นนี้คือเจดีย์ประธานของวัดป่าสัก เมืองเชียงใหม่ และเจดีย์วัดพระธาตุจอมกิตติ ลำดับถัดมาคือวัดพระธาตุใจเมืองจะมีความคล้ายคลึงกับเจดีย์ทางเชียงใหม่ มากกว่าทางเชียงใหม่ อย่างไรก็ตามก็มีความคล้ายคลึงกับเจดีย์ทางเมืองเชียงใหม่ก็สามารถเชื่อมโยงได้เช่นกัน เช่น เจดีย์ที่วัดพระธาตุจอมกิตติ ที่มีระเบียบคล้ายกัน คือ มีการย่อมุมไม้ 12 ที่องค์เรือนธาตุ และต่อขึ้นไปด้วยหลังคาลาด ซึ่งก็คล้ายคลึงกับพระธาตุสองพี่น้อง (องค์ใต้) เช่นเดียวกัน

หลังจากได้ข้อมูลของโบราณสถานทั้งสองเมืองแล้วก็ได้มีการจัดทำสื่อสารสนเทศในโปรแกรม WIX โดยมี 2 ภาษา คือภาษาไทยและภาษาลาว โดยในฐานข้อมูลนี้ประกอบไปด้วยประวัติของโบราณสถานที่ศึกษาทุกแห่ง ภาพถ่ายแบบ 360 องศา แผนที่และพิภพดาวเทียม เพื่อให้มีการเผยแพร่ข้อมูลให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

3.2 อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่องเมืองเชียงแสนและเมืองสุวรรณโคมคำภายใต้ความเชื่อมโยงทางพื้นที่และโบราณสถานสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ในส่วนของกิจกรรมดังต่อไปนี้ 1) การศึกษาวิจัยหรือสร้างองค์ความรู้ 2) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี และ 3) เพื่อทำการเผยแพร่องค์ความรู้ ซึ่งเนื้อหาที่ได้นำเสนอในบทความนี้เป็นการเปรียบเทียบข้อมูลของพื้นที่และโบราณสถาน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ หรือประเด็น มุมมองที่แตกต่างไปซึ่งเป็นการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างแนวคิดทางระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กับประวัติศาสตร์ศิลปะ ทั้งนี้ขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยคือการประเมินคุณค่าของแหล่งโบราณสถานโดยได้จากผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่รวมถึงนักวิชาการที่เคยศึกษาเกี่ยวกับประเด็นในงานวิจัยนี้ และเมื่อผลงานแล้วเสร็จก็ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลจากงานวิจัยผ่านสื่อสารสนเทศสองภาษา (ไทย-ลาว) โดยใช้โปรแกรม WIX

นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับแนวคิด ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น⁹ โดยศาสตราจารย์ (พิเศษ) ศรีศักร วัลลภโกตม กล่าวคือ ท้องถิ่นหรือมาตุภูมิ เป็นบริเวณที่มีผู้คนอาจเป็นคนกลุ่มเดียวกันหรือหลายกลุ่ม หรือหลายกลุ่มชาติพันธุ์มาตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ร่วมกันโดยใช้พื้นที่ในการทำมาหากินร่วมกัน ชุมชนในท้องถิ่นนั้นต่างได้ใช้และเกิดสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นคนท้องถิ่นเดียวกัน โดยมีพื้นฐานความเชื่อและศีลธรรมเดียวกัน ซึ่งความเชื่อมโยงของเมืองเชียงแสนและเมืองสุวรรณโคมคำนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงอย่างชัดเจน ก็ทำให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันโดยสังเกตได้จากการนับถือศาสนาพุทธ การรับอิทธิพลทางศิลปกรรมจากเชียงแสน หรือเชียงใหม่ เป็นต้น

เมืองเชียงแสนและเมืองสุวรรณโคมคำถือว่าเป็นเมืองที่สร้างในปลายพุทธศตวรรษที่ 19-22 และถูกทิ้งร้างไป แต่ทั้งนี้การตั้งถิ่นฐานของคน และการขยายตัวของชุมชนก็ได้เกิดขึ้นในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นเมืองประเภท “เมืองที่ถูกทิ้งร้างไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และถูกนำกลับมาใช้ใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ถึงปัจจุบัน” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Feiden¹⁰ ที่กล่าวถึงความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ ที่สร้างความน่าสนใจ และส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่รับรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ถึงแม้ว่าจะถูกคุกคามโดยความเป็นสังคมเมืองในยุคปัจจุบัน แต่สถาปัตยกรรมทางศาสนาจะยังคงบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาได้

การวิเคราะห์รูปแบบของเจดีย์ หรือสถาปัตยกรรมนั้น ในงานวิจัยนี้เป็นวิเคราะห์องค์ประกอบของเจดีย์¹¹ ซึ่งประกอบด้วยส่วนฐาน ส่วนเรือนธาตุ และส่วนยอด แต่ทั้งนี้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมจะมีส่วนของแผนผังด้วย จึงอาจไม่ตอบองค์ประกอบในส่วนนี้ได้

⁹ ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, 26-28.

¹⁰ วิวัฒน์ สีนพาท, “การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลอง กรณีศึกษา : คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี,” 10.

¹¹ สมคิด จิระทัศนกุล, “พระอุโบสถและพระวิหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” 258.

เนื่องจากเจดีย์ที่เมืองสุวรรณโคมนั้นมีการบูรณะแต่ไม่มีการกันเซตไว้อย่างชัดเจน จึงไม่สามารถวิเคราะห์ได้

จากความหมายของนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่กล่าวว่า “สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม” สามารถตอบวัตถุประสงค์ในเรื่องของการนำผลงานวิจัยมาจัดทำเป็นสื่อสารสนเทศแบบออนไลน์ โดยใช้โปรแกรม WIX ซึ่งสามารถนำไปอัปโหลดในเว็บไซต์เพื่อเข้าถึงข้อมูลได้อย่างทั่วถึง โดยได้จัดทำเป็น 2 ภาษา คือภาษาไทย และภาษาลาว โดยมีหัวข้อคือ ประวัติโบราณสถาน รูปแบบทางศิลปกรรมของโบราณสถาน แผนที่ และพิกัดดาวเทียม เป็นต้น

3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

3.3.1 การศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน

3.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

3.4.1 การนำผลงานวิจัยไปช่วยส่งเสริมข้อมูลด้านวิชาการ การท่องเที่ยว โดยใช้ข้อมูลจากสื่อสารสนเทศออนไลน์

3.4.2 การพัฒนาไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบวิถีใหม่ คือการเที่ยวชมโดยไม่ต้องเดินทางมาในสถานที่จริง สามารถรับชมภาพผ่านระบบออนไลน์ได้

บรรณานุกรม

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ: อินทนิล, 2554.

ธรรมนูญ โรจนะบุรานนท์. นโยบายและผลกระทบทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2531.

ธาดา สุทธิธรรม. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท หิรัญพัฒน์ จำกัด, 2533.

ภัทรพันธุ์ พันธุ์. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองโบราณเวียงเชียงแสน: มรดกชาติ. (รายงานการวิจัย). เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2559.

วิวรรณ สีนาค. “การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลองกรณีศึกษา : คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี.” วิทยานิพนธ์

มหาบัณฑิต การวางแผนภาคและเมือง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าคุณทหาร

ลาดกระบัง, 2546. อ้างถึงใน Feilden and Jokilehto. *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. Rome: ICCROM, 1998.

สายันต์ ไพรัชญจักร. การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ

พิพิธภัณฑ์ : แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2547.

Roy Worskett. *The character of towns: an approach to conservation*. London: Architectural P, 1969.

สมคิด จิระทัศนกุล. “พระอุโบสถและพระวิหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.

ชำนาญ เขาวงกตพิงค์. แนวคิดเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทย (เอกสาร

ประกอบการสอนวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี). นนทบุรี:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2534.